

Biblioteka
BESKRAJNI SVET FANTASTIKE

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Isaac Asimov
“Foundation”

Copyright © 1951 Doubleday,
an imprint of The Knopf Doubleday Publishing Group, a
division of Random House. Inc.

Copyright © 2009 za Srbiju i Crnu Goru Čarobna knjiga

Illustrations copyright © Michael Whelan
Illustrations copyright za Srbiju © Čarobna knjiga 2009.

ISBN 978-86-7702-089-7

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se re-produkovati, umnožavati, preštampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2009.

Isak Asimov

ZADUŽBINA

Prevod
Gordana Vučićević

**Čarobna
knjiga**

SADRŽAJ

1.	Psihoistoričari	7
2.	Enciklopedisti	47
3.	Gradonačelnici	91
4.	Trgovci	155
5.	Vladari trgovci	182

Prvi deo

PSIHOISTORIČARI

1.

Seldon, Hari – ...rođen 11988, umro 12069. godine galaktičke ere. Uobičajenije je da se ovi datumi navode prema tekućoj, zadužbinskoj eri: od 79. godine pre z. e. do 1. godine z. e. Dete roditelja iz srednje klase, rođen je na Helikonu u sektoru Arktura (gde je, prema legendi sumnjive verodostojnosti, njegov otac bio uzgajivač duvana u hidroponičnim stanicama na toj planeti); zarana je ispoljio zadivljujući dar za matematiku. Bezbrojne su, a poneke i protivrečne, anegdote o njegovom daru. Kažu da je u drugoj godini života...

Nesumnjivo je da su njegovi najveći doprinosi bili u oblasti psihoistorije. Kada se Seldon suočio s tom oblašću, nju jedva da je činilo nekoliko neodređenih aksioma; za njim je ostala duboka statistička nauka...

...Najbolji dostupni izvor pojedinosti o njegovom životu jeste biografija iz pera Gala Dornika, koji je kao mladić upoznao Seldona, dve godine pre smrti tog velikog matematičara. Priča o susretu...

Enciklopedija Galaktika

(Svi citati iz *Enciklopedije Galaktike* u ovom delu preuzeti su, uz pristanak izdavača, iz 116. izdanja, koje je 1020. godine z. e. objavila Izdavačka kuća *Enciklopedija Galaktika* s Terminusa.)

Zvao se Gal Dornik, a bio je obično provincijsko momče koje nikada ranije nije videlo Trantor. To jest, bar ne u stvarnosti. *Video* ga je mnogo puta na hipervideu, a s vremena na vreme i u ogromnim trodimenzionalnim novostima kada bi izveštavale o nekom carskom krunisanju ili prvoj sednici Galaktičkog saveta. Međutim, iako je čitav svoj život proveo na Sinaksu, koji kruži oko jedne zvezde na rubovima Plave struje, nije bio odsečen od civilizacije. U to doba nijedno mesto u galaksiji nije to bilo.

Galaksija je tada obuhvatala skoro dvadeset i pet miliona nastanjenih planeta, a sve do jedne pokoravale su se suverenoj vlasti Carstva, čija se prestonica nalazila na Trantoru. Bila je to poslednja polovina veka za koju se to moglo reći.

Ovo putovanje je za Gala predstavljalo nesumnjivi vrhunac u njegovom mlađanom životu, provedenom u bavljenju naukom. Bivao je on i ranije u svemiru, tako da mu je ovaj put kao putovanje malo značio. Istina, ranije je putovao samo do Sinaksovog jedinog satelita kako bi prikupio podatke neophodne za disertaciju o mehanici kretanja meteora, ali svemirsko putovanje je isto – putovao čovek milion kilometara ili više svetlosnih godina.

Pomalo se čeličio za skok kroz hipersvemir, za tu pojavu koja se ne može iskusiti tokom običnog međuplanetarnog putovanja. Skok je bio, a verovatno će uvek i ostati, jedini praktično moguć način međuzvezdanog putovanja. Putovanje kroz običan svemir moglo se obavljati brzinom ne većom od brzine obične svetlosti (delić naučnog saznanja – jedna od onih nekoliko činjenica znanih još od zaboravljenog svitanja ljudske istorije), a to bi značilo godine putovanja čak i između najbližih naseljenih sistema. Kroz hipersvemir, to nezamislivo područje koje nije ni prostor ni vreme, ni materija ni energija, ni nešto ni ništa, čovek

je mogao uzduž da prođe čitavu galaksiju u vremenskom rasponu između dva uzastopna trena.

Gal je iščekivao prvi od tih skokova s malom zebnjom u stomaku, no on se sveo tek na neznatni potres, mali unutrašnji trzaj koji je prestao trenutak pre nego što je bio siguran da ga je osetio. To je bilo sve.

A nakon toga postojao je samo brod, veliki i blistavi proizvod dvanaest hiljada godina razvitka Carstva, i on sam, s tek odbranjenim doktoratom iz matematike i pozivom velikog Harija Seldona da dođe na Trantor i pridruži se ogromnom i pomalo tajanstvenom Seldonovom projektu.

Posle razočaranja skokom, ono što je Gal iščekivao beše prvi pogled na Trantor. Često je odlazio u vidikovac. U najavljeno vreme čelični poklopci bi se podizali, a on bi se uvek tu našao, posmatrajući oštri sjaj zvezda, uživajući u neverovatnom sumagličastom rojenju zvezdanog jata, sličnog nekom džinovskom konglomeratu svitaca zatečenom usred pokreta i zauvek zaustavljenom. Jednom prilikom, na nekih pet svetlosnih godina od broda, pojavio se i hladni, plavobeli dim gasovite magline, te se mlečno razlio po oknu ispunjavajući odaju ledenom senom, da bi dva sata kasnije, posle još jednog skoka, iščeznuo.

Prvi pogled na Trantorovo sunce bio je pogled na oštru belu tačku, skoro izgublenu umnoštvu sličnih, prepoznatljivu jedino stoga što mu je brodski vodič na nju ukazao. Ovde, u blizini središta sazvežđa, zvezde su bile guste. Međutim, sa svakim skokom sunce bi zasjalo jače, zasenjajući ostale zvezde i čineći ih bledim i proređenim.

Jedan oficir se pojavi i reče: „Vidikovac se zatvara do kraja putovanja. Pripremite se za spuštanje.“

Gal pođe za njim i uhvati ga za rukav bele uniforme, na kome se nalazio grb Carstva – svemirski brod i sunce.

On izusti: „Mogu li da ostanem? Želeo bih da vidim Trantor.“ Oficir se nasmeši, a Gal malo pocrvene. Shvati da govori s provincijskim naglaskom.

Oficir odgovori: „Do jutra ćemo se spustiti na Trantor.“

„Hteo sam da kažem – da ga vidim iz svemira.“

„Oh! Mladiću, žalim. Da je ovo svemirska jahta, to bismo lako sredili. Ali, spuštamo se u kovitima na strani obasjanoj suncem. Ne želiš valjda da u isti mah oslepiš, zaradiš opekotine i ožiljke od zračenja?“

Gal se udalji.

Oficir mu doviknu: „Trantor bi ionako bio samo jedna siva mrlja, mališa. Što ne podeš na jedno svemirsko kružno putovanje kad stigneš na Trantor? Jeftina su.“

Gal se obazre: „Hvala lepo.“

Bilo je detinjasto od njega što se oseća razočaranim, ali detinjastost je prirodna i u odraslom čoveku kao i u detetu, te je u Galovom grlu stajala knedla. Nikada nije video Trantor u svojoj njegovoj neverovatnosti, u prirodnoj veličini, a nije očekivao da će na to morati još da čeka.

2.

Brod je pristajao uz mešavinu šumova. Čulo se udaljeno šištanje atmosfere, prosecane metalom broda dok klizi niz njega, kao i uporno zujanje klima-uređaja koji se bore s vrelinom trenja, uz stišano brujanje motora što smanjuju brzinu. A zatim, ljudski glasovi, glasovi muškaraca i žena koji se okupljaju u odajama za iskrcavanje, škripa čekrka koji podižu prtljag, poštu i tovar na dugu osu broda, s koje će se kasnije pomeriti ka platformi za istovar.

Gal oseti slabi trzaj koji je ukazivao na to da brod više nema svoje sopstveno kretanje. Teža broda ustupala je pred težom planete, a za to su bili potrebni sati. Hiljade putnika su strpljivo sedele u odajama za iskrcavanje, dok su se ove lagano ljuljale na poljima sila kako bi prilagodile svoju orijentaciju smeru sila teže, koji se menjao. Napokon, putnici počеше da mile niz blago iskošene rampe do velikih razjapljenih izlaza.

Galov prtljag bio je oskudan. Stajao je pred pultom dok su ga stručno rasturali i ponovo pakovali. Pregledali su mu vizu i stavili pečat. On sam nije obraćao pažnju.

To je Trantor! Vazduh ovde kao da je bio malo gušći, teža malo snažnija nego na njegovoj rodnoj planeti Sinaksu, ali privići će se već na to. Pitao se da li će se naviknuti i na njegovu neizmernost.

Pristanišna zgrada bila je ogromna. Krov gotovo izgubljen u visinama. Gal skoro da zamisli oblake kako se

stvaraju oko njenog vrha. Nije mogao videti naspramni zid, već samo ljude i pultove; pod se protezao sve dok nije u sumaglici iščeznuo.

Čovek za pultom ponovo progovori. Zvučalo je kao da je ljutit. „Makni se, Dorniče.“ Morao je da ponovo pogleda u vizu kako bi se podsetio imena.

Gal reče: „Gde... gde...“

Čovek za pultom pokaza prstom: „Taksi vozila... desno, pa treća levo.“

Gal se pomeri i opazi svetleće vitičaste trake vazduha kako slobodno lebde u visini i kazuju: „TAKSI VOZILA VOZE U SVIM PRAVCIMA“.

Dok se Gal udaljavao, iz bezlične gomile izdvoji se jedna prilika i zaustavi se ispred pulta. Čovek za pultom podiže pogled i mahnu glavom. Prilika uzvratu klimanjem i pođe za mladim useljenikom. Stigao je u pravi čas da čuje Galovo odredište.

Gal se nađe pritešnjen uz šipku.

Na tablici je pisalo 'Nadzornik'. Čovek na koga se ovo odnosilo, ne podižući pogled, upita: „Kuda?“

Gal nije bio siguran, ali čak i nekoliko sekundi oklevanja značilo bi stvaranje reda ljudi iza njega.

Nadzornik podiže pogled: „Kuda?“

Galova sredstva bila su oskudna, ali to je samo za jednu noć, a posle će dobiti posao. Pokušao je da zvuči neusiljeno: „Do nekog dobrog hotela, molim.“

Ovo ne ostavi nikakav utisak na nadzornika. „Svi su dobri. Recite do kojeg.“

U očajanju, Gal reče: „Do najbližeg, molim vas.“

Nadzornik dodirnu dugme. Na podu se pojavi tanka linija svetlosti; krivudala je među drugim bleštavim linijama što su gasnule u različitim bojama i nijansama. Jedna karta bi tutnuta u Galovu ruku. Svetlucala je.

Nadzornik reče: „Jedan i dvanaest.“

Nespretno prebirajući po novčićima, Gal upita: „Kuda treba da idem?“

„Sledite svetlost. Karta će svetlucati dok budete išli u pravom smeru.“

Gal pogleda uvis i poče da korača. Stotine ljudi milele su u ogromnom prostoru, sledeći svoje pojedinačne putanje, mešajući se i razdvajajući na raskrsnicama kako bi stigle do svojih odredišta.

Njegova putanja se završi. Čovek u drečavoj plavo-žutoj uniformi, sjajnoj i novoj, od plastike koja se ne prlja, prihvati njegove dve torbe.

„Direktna linija za Luksor“, reče.

Čovek koji je sledio Gala čuo je to. Čuo je i Gala kako kaže „U redu“, a zatim ga je posmatrao dok ulazi u vozilo sa zatupastim prednjim delom.

Taksi se odmah podiže uvis. Zureći kroz ispupčeno, prozračno okno, Gal se začudi što u zatvorenoj kabini ima osećaj da leti kroz vazduh i instinktivno se grčevito uhvati za naslon vozačevog sedišta. Prostranstvo se smanji, a ljudi se pretvoriše u nasumice raštrkane mrave. Prizor se još više smanji, a zatim poče da klizi unazad.

Pred njima je bio zid. Započinjao je visoko u vazduhu, a protezao se nagore u nedogled. Bio je izrešetan rupama koje su predstavljale otvore tunela. Galov taksi se uputi ka jednoj od njih, a zatim u nju zaroni. Gal se na trenutak zapita kako je vozač uspeo da je pronađe u tom mnoštvu.

Sada je vladala tmina, čiju su sumornost ublažavali samo treptaji raznobojnih signalnih svetiljki. Vazduh je bio ispunjen šumovima užurbanosti. Gal se naže napred zbog smanjene brzine, a taksi iskoči iz tunela i još jednom se spusti na zemlju.

„Hotel Luksor“, nepotrebno reče vozač. On pomože Galu oko prtljaga, užurbano primi napojnicu od deset kredita, a zatim primi nekog putnika koji je čekao, pa se ponovo vinu u visine.

Za sve to vreme, još od trenutka iskrcavanja, nebo se nije pomolilo.

3.

Trantor ...Početkom trinaestog milenijuma ta tendencija je dosegla svoj vrhunac. Stotinama generacija središte Vlade Carstva, locirano, kao što je i bilo, u središnjim oblastima galaksije, jedan od najgušće naseljenih i industrijski najrazvijenijih svetova u sistemu, nije mogao a da ne bude i najgušći i najbogatiji čvor čovečanstva koji je rasa ikada videla.

Stalno napredujući, njegova urbanizacija konačno je dosegla krajnju granicu. Celokupna kopnena površina Trantora, koja se protezala na dvesta miliona kvadratnih kilometara, bila je jedan jedini grad. Na njegovom vrhuncu, broj stanovnika premašio je četrdeset milijardi. Ovakav ogroman broj stanovnika skoro u celosti se bavio upravnim poslovima Carstva, a sebe je smatrao malobrojnim za složenosti tog zadatka. (Trebalo se podsetiti da je nemogućnost valjanog upravljanja Galaktičkim carstvom, pod nenadahnutim vođstvom poslednjih careva, i bila značajan činilac pada.) Svakodnevno su flotile od desetina hiljada brodova dovlačile za potrebe trantorskih trpeza proizvode dvadeset svetova, koji su se bavili poljoprivredom...

Zavisnost od spoljnih svetova za namirnice, a uostalom i za sve životne potrebe, činila je Trantor sve ranjivijim na opsadno osvajanje. U poslednjem milenijumu Carstva monotono brojne pobune stavljale su ovo do

znanja jednom caru za drugim, tako da je politika Carstva postala jedva nešto više od čuvanja Trantorove osetljive žile kucavice...

Enciklopedija Galaktika

Gal nije bio siguran da li sunce sija, pa čak ni da li je dan ili noć. Stideo se da pita. Činilo se da čitava planeta živi pod metalom. Obed koji upravo beše završio nazvali su ručkom, ali bilo je mnogo planeta gde se živelo prema standardnoj časovnoj podeli, ne osvrćući se na možda neprikladnu smenu dana i noći. Broj obrtaja planeta se razlikuje, a Trantorov mu nije bio poznat.

U prvi mah žudno je krenuo za putokazima do *Sunčane sobe*, ali utvrdio je da je to samo odaja u kojoj se sunčaju pod veštačkim zracima. Oklevao je časak ili dva, pa se vratio u predvorje Luksora.

„Gde mogu da kupim kartu za putovanje oko planete?“, upita portira.

„Baš ovde.“

„Kada se polazi?“

„Na poslednje ste upravo zakasnili. Naredno je sutra. Kupite sada kartu, a mi ćemo vam rezervisati mesto.“

„Oh!“ Sutra je prekasno. Sutra mora na Univerzitet. On upita: „Da ne postoji neka kula osmatračnica ili nešto slično? Mislim, pod vedrim nebom.“

„Naravno. Ukoliko želite, mogu vam prodati ulaznicu. Samo da proverim da ne pada kiša.“ Pritisnuo je prekidač kraj svog lakta i počeo da čita slova koja su brzo promicala preko mlečnog ekrana. Gal je čitao zajedno s njim.

Portir reče: „Vreme je lepo. Kad malo bolje razmislim – biće da je sada sezona suvog vremena.“ Zatim razgovorljivo dodade: „Ne marim vam ja mnogo za spoljašnjost. Poslednji

put sam bio na otvorenom pre tri godine. Znete, kada to jednom vidiš, video si sve. Izvolite ulaznicu. Specijalni lift je pozadi. Piše na njemu ZA KULU. Samo izvolite.“ Lift je bio od one nove vrste koja funkcioniše na osnovu gravitacionog odbijanja. Gal uđe, a za njim uploviše i drugi ljudi. Liftboj pritisnu prekidač. Za trenutak, dok su bili u bestežinskom stanju, Gal je imao osećaj da lebdi u prostoru, a zatim je malo-pomalo povratio težinu kako se lift ubrzavao penjući se nagore. Zatim usledi usporavanje, a njegova stopala se odvojiše od poda. I protiv svoje volje, zaječa.

Liftboj povika: „Zavuci stopala ispod šipke. Zar ne umeš da čitaš?“

Drugi to već behu učinili. Smeškali su se dok je on besno i uzaludno pokušavao da sklizne niza zid. Cipelama su se zakačili za hromirane šipke koje su se paralelno protezale na podu u razmacima od po pola metra. Ulazeći, primetio je te šipke, ali ih je prenebregnuo.

Jedna ruka se ispruži i povuče ga nadole.

Dok je zadihano zahvaljivao, lift se zaustavi.

Iskoračio je na otvorenu terasu oblivenu belim sjajem od kojeg ga zaboleşe oči. Tik iza njega nađe se čovek čija mu ruka upravo beše pomogla.

Čovek ljubazno reče: „Ima dosta slobodnih sedišta.“

Gal zatvori usta – zverao je – pa odvrati: „Zaista, tako izgleda.“ Automatski se uputi prema njima, a zatim zastade.

„Ukoliko nemate ništa protiv, zadržao bih se časkom kod ograde. Želim – želim da malo razgledam.“

Čovek dobronamerno odmahnu glavom, a Gal se naže preko ograde, koja mu je dosezala do ramena, uronivši u celu panoramu.

Tlo nije mogao da vidi. Beše se izgubilo u neprestano rastućim spletovima konstrukcija koje su ljudi izgradili. Nije mogao da vidi ništa do metal naspram neba, koje se protezalo

u skoro jednoličnom sivilu; znao je da je takvo iznad cele površine planete. Jedva da se moglo uočiti neko kretanje – na nebu tek nekoliko izletničkih brodova; znao je, međutim, da se sav užurbani saobraćaj milijardi ljudi odvija ispod metalne kore sveta. Nije se moglo videti nikakvo zelenilo; ni zelenilo, ni zemlja, ništa živo osim čoveka. Maglovito se priseti da je negde u tom svetu i carska palata, usred stotine hiljada kvadratnih kilometara prirodnog zemljišta, zelenog od drveća, kao duga prošaranog cvećem. Ostrvce usred čeličnog okeana, ali nevidljivo s mesta na kome se nalazio. Moglo je biti udaljeno deset hiljada kilometara. Nije znao.

Mora što pre na kružno putovanje!

Glasno je uzdahnuo, shvativši da je najzad na Trantoru, na planeti koja je središte čitave galaksije i jezgro ljudske rase. Nije uočavao nijednu od njegovih slabosti. Nije video brodove s hranom kako pristaju. Nije znao za žilu kucavicu koja delikatno povezuje četrdeset milijardi s Trantora s ostatkom galaksije. Jedino je bio svestan najvećeg ljudskog podviga, potpunog i gotovo oholo konačnog osvajanja sveta.

Udalji se pomalo prazna pogleda. Poznanik iz lifta mu pokaza na sedište pokraj sebe, na koje se Gal spusti. Čovek se osmehnu: „Zovem se Džeril. Prvi put ste na Trantoru?“

„Da, gospodine Džerile.“

„To sam i mislio. Džeril mi je ime. Trantor osvaja, ukoliko imate pesnički temperament. Sami Trantorci se, ipak, nikada ovamo ne penju. Ne vole to. Ide im na živce.“

„Na živce! Uzgred, zovem se Gal. Zbog čega ih to nervira? Veličanstveno je.“

„Stvar ukusa, Gale. Da ste rođeni u sobičku, odrastali u hodniku, da radite u ćeliji, a godišnji odmor provodite u pretrpanoj odaji za sunčanje, onda bi vas izlazak u otvoren prostor, gde je nad vama samo nebo, mogao dovesti do nervnog sloma. Decu, čim napune pet godina, teraju da

jednom godišnje dolaze ovamo. Ne znam da li to iole koristi. U stvari, to im nije dovoljno, a prvih nekoliko puta vrište dok ne dobiju histerični napad. S dolascima bi trebalo da otpočnu čim ih odbiju od sise, i da ih dovode jednom nedeljno.“

On nastavi: „Naravno, to zapravo i nije važno. Pa šta ako i ne izađu nikada? Zadovoljni su tamo dole i oni čine da Carstvo postoji. Šta mislite, na kojoj smo visini?“

„Kilometar?“, reče Gal, upitavši se ne zvuči li to naivno.

Mora da je zvučalo, jer se Džeril nasmeja: „Ne. Samo sto pedeset metara.“

„Kako? Pa lift je vozio skoro...“

„Znam, ali najviše vremena je bilo potrebno da dopre do površine zemlje. Na Trantoru su tuneli prokopani na kilometar i po ispod površine. On je kao ledeni breg. Devet desetina se ne vidi. Zalazi čak nekoliko kilometara i u tlo ispod okeana, pored obale. U stvari, tamo dole smo tako duboko da koristimo razliku između temperature površine zemlje i temperature na nekoliko kilometara dubine da dobijemo svu potrebnu energiju. Jeste li to znali?“

„Ne, mislio sam da koristite atomske generatore.“

„Jesmo nekada, ali ovo je jeftinije.“

„Pretpostavljam da je tako.“

„Šta mislite o svemu ovom?“ Na trenutak se učini kao da se čovekova dobronamernost pretvorila u prepredenost. Skoro da je izgledao lukav.

Gal se ušeptrlja. „Veličanstveno“, ponovi on.

„Da li ste ovde na odmoru? Proputovanju? Ili ste došli kao turista?“

„Pa, ne baš. U stvari, oduvek sam čeznuo da posetim Trantor, ali ovde sam prvenstveno zbog posla.“

„O?“

Gal oseti potrebu da malo objasni. „U vezi s projektom dr Seldona s Trantorskog univerziteta.“

„Gavrana Seldona?“

„A ne. Čovek o kome govorim je Hari Seldon – psihoistoričar Seldon. Nisam čuo za Gavrana Seldona.“

„Na Harija i mislim. Zovu ga Gavran. Šatrovački. Stalno proriče propast.“

„Zbilja?“ Gal se iskreno začudi.

„Naravno, trebalo bi da to znate.“ Džeril se više nije osmehivao. „Došli ste da radite za njega, zar ne?“

„Pa, da. Ja sam matematičar. Zašto proriče katastrofu? Koju vrstu katastrofe?“

„Na koju vrstu biste vi pomislili?“

„Bojim se da nemam pojma. Čitao sam radove koje su dr Seldon i njegova grupa objavili. Odnose se na matematičku teoriju.“

„Da, to su oni radovi koje objavljuju.“

Gal se rasrdi i reče: „Mislim da ću se sada povući u svoju sobu. Milo mi je što sam se upoznao s vama.“

Džeril ravnodušno mahnu rukom u otpozdrav.

U sobi, Gal zateče nekog čoveka kako ga čeka. Bio je i suviše iznenađen, tako da za trenutak nije mogao da izusti neizbežne reči koje mu zalebdeše na usnama: „Šta vi radite ovde?“

Čovek ustade. Bio je star, skoro potpuno ćelav, hramao je, ali su mu oči bile veoma sjajne i plave.

„Ja sam Hari Seldon“, izusti trenutak pre nego što je smeteni Galov mozak povezao taj lik sa sećanjem na lice toliko puta viđeno na slikama.